

Zgodovinski oris uporabe in pomena sodniških insignij na Ptuju

Ptujsko mestno sodstvo

Sodstvo v srednjem veku je bilo pravica, ki je izhajala iz kraljevske oblasti. Mestno sodstvo se je po fevdalni poti preneslo na lastnika mesta.¹⁸⁷ Mestni gospod je bil tisti, ki je vsaj na začetku nastajanja mest poskrbel za delovanje sodstva. Salzburški nadškofje so za Ptuj prejeli »popolno sodstvo«, ki sta ga izvajala mestni oziroma deželski sodnik.¹⁸⁸ Do konca 13. stoletja so bili mestni sodniki uradniki, ki jih je imenoval mestni gospod, pozneje pa so v vseh štajerskih mestih začeli sodnika voliti. V začetku 14. stoletja sta se ločili ptujsko mestno in deželsko sodišče, od tedaj najdemo v virih oznaki *iudex civitatis* in *iudex provincialis*.¹⁸⁹ Mestni sodniki so na Ptuju razsojali v obsegu mestnega pomirja v zadevah meščanskega civilnega in nižjega sodnega prava od začetka 14. do konca 18. stoletja. Poleg sodnih so opravljali tudi različne upravne, obrambne, komunalne in podobne naloge. Bodočega mestnega sodnika so izvolili meščani oziroma njihovi predstavniki brez navzočnosti mestnega gospoda, kar lahko opredelimo kot izraz mestne avtonomije.¹⁹⁰ Sodnika so izvolili za eno leto, vendar je lahko bil večkrat izvoljen. Natančnejši opis volitev najdemo v ptujskem mestnem statutu iz leta 1513. Na Ptuju so bile volitve sestavljene iz dveh delov. V prvem delu, ki je potekal približno dva tedna pred drugim, so se zbrali mestni svetniki in izmed prosilcev izbrali dva kandidata. Na volilni dan, ki je bil na Ptuju 22. februarja (na praznik sedeža apostola Petra), so se občani zbrali in po tem, ko sta jim bila kandidata predstavljena, izbrali novega mestnega sodnika.¹⁹¹ Po izvolitvi je moral bodoči sodnik zaprositi mestnega gospoda za podelitev sodne oblasti.¹⁹² Način podelitve bo podrobneje opisan v nadaljevanju. Zaveza med novim mestnim sodnikom, mestnim gospodom in mestom oziroma mestnim svetom je bila

¹⁸⁷ Prispevek je prirejen članek, ki je bil prvič izdan v Zborniku Pokrajinskega muzeja Ptuj. Ker je bil objavljen leta 2003, ne vsebuje novejših literatur.

¹⁸⁸ Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci* (1996), 159.

¹⁸⁹ Weiss, *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte* (1998), 58.

¹⁹⁰ *Ibid.*, 63.

¹⁹¹ Ptujski statut 1513, člen 10.

¹⁹² Ptujski statut 1376, člen 34.

vzpostavljena s sodnikovo prisego. V statutu iz leta 1513 sta ohranjeni prisegi, ki ju je moral sodnik izreči mestu in mestnemu gospodu.¹⁹³

Sodnikove pristojnosti so opredeljene v ptujskih statutih iz let 1367 in 1513. Iz starejšega statuta je mogoče razbrati tudi, kako so bile razdeljene pristojnosti mestnega sodnika, deželskega sodnika, sodnika v času sejemskega miru in judovskega sodnika, saj so se trudili preprečiti, da bi zaradi tega nastali spori. Iz statotov je razvidnih tudi nekaj podrobnosti o postopku: na leto sta bila dva fiksna sodna termina,¹⁹⁴ sodnik je bil vezan na odločitve sodišča in svetnikov,¹⁹⁵ ob njem je vedno moral biti pisar.¹⁹⁶ Razsodniki so bili meščani, ki so imeli v dokaznem postopku pred sodiščem posebno mesto.¹⁹⁷ Proti odločitvi sodišča se je bilo mogoče pritožiti vicedomu v Lipnici. Naloge mestnega sodnika so bile natančno opredeljene in se nikakor niso omejevale le na sodstvo, temveč so obsegale tudi varovanje tržnega miru in skrb za ohranitev javnega reda, kar je zajemalo tudi obrambo mesta, pripravo na gašenje požarov, stavbni red, odvoz odpadkov ipd. Ker so morali tudi osebno večkrat poseči v varovanje mestnega miru, je bilo zaželeno, da so bili sodniki telesno dovolj močni in da so znali ravnati z orožjem.¹⁹⁸ Prav tako pomembno kot poznavanje mestnega prava je bilo za sodnike tudi to, da so imeli poslovne izkušnje in dovolj veliko zasebno premoženje. Vladalo je namreč prepričanje, da bo le sodnik s trdno oporo v lastnem premoženju lahko zastopal mestne interese. Poleg tega bi se lahko v primeru dokazane zlorabe položaja za poravnane škode uporabilo njegovo premoženje.¹⁹⁹ Premožnost je bila torej pogoj za prevzem mestnih funkcij. Bogastvo je zagotavljalo socialni položaj, zato so bili trgovci bolj cenjeni od obrtnikov.²⁰⁰ Mestni sodniki so bili torej iz vrst premožne zgornje plasti meščanov, na Ptuju predvsem trgovci.

Predmeti, povezani s sojenjem, in njihova raba na Ptuju

Medtem ko je torej o ptujskih sodnikih in njihovih dejavnostih v poznem srednjem in zgodnjem novem veku precej znanega, v nobenem doslej znanem viru in nobenem izmed mestnih statotov niso omenjeni predmeti, povezani s sojenjem (sodniški stol, sodniška palica, palica sodnega sluge, sodniški meč ipd.). Omenja se le »Schranne« – to je izraz, ki se je na Štajerskem navadno

¹⁹³ Ptujski statut 1513, člena 13 in 14.

¹⁹⁴ Ptujski statut 1376, člen 76.

¹⁹⁵ Ptujski statut 1376, člen 48.

¹⁹⁶ Ptujski statut 1376, člen 49.

¹⁹⁷ Ptujski statut 1376, člen 21.

¹⁹⁸ Weiss, *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte* (1998), 61.

¹⁹⁹ *Ibid.*, 62.

²⁰⁰ *Ibid.*, 63.

uporabljal za javnosti namenjen del mestne hiše, kjer je zasedalo sodišče;²⁰¹ lahko pa je pomenil tudi leseno pregrado, ob kateri so stali iskalci pravice med sodnim postopkom. Mestna hiša, ki je pravzaprav nastala iz potrebe, da bi uredili posebno hišo za srečanja mestnega sodnika in svetnikov, naj bi tako imela nekakšno odprto ložo ali arkado, kjer bi javnost lahko bila navzoča pri zasedanjih sodišča, kakor tudi sobo, v kateri bi se mestni svet lahko zbral in posvetoval brez prisotnosti javnosti. Ptujski statut iz leta 1376 omenja »Schranne« v treh členih kot mesto mestnega sodnika in mestnega pisarja, kjer se lahko vložijo pritožbe in dolžna pisma, kjer se lahko zapriseže in kjer se izdajajo listine.²⁰² V ptujski »Schranne« je bila najbrž tudi »mestna skrinja«, v kateri so hranili pomembne listine.²⁰³ Zaradi svojega središčnega položaja na Ptuju pa je bila tudi idealen kraj za manjše stojnice. Tako se v ptujski »Schranne« leta 1412 omenja vrsta krušnih stojnic.²⁰⁴ »Schranne« v zgradbi stare ptujске mestne hiše ni več prepoznavna, saj je bila zgradba večkrat prezidana. Od srednjeveške fasade sta se ohranila poznogotska grbovna ščitka s hišnima znamenjema. Portal in bifora v prvem nadstropju sta deli italijanskih gradbenikov, ki so utrjevali Ptuj v drugi polovici 16. stoletja in v mestu zgradili ali prezidali veliko meščanskih hiš. Takrat je nastal tudi balkon v prvem nadstropju. Takšni balkoni naj bi bili po Vilfanovem mnenju namenjeni razglašanju sodb in so jih gradili tudi na deželskosodnih graščinah ter rotovžih na Slovenskem.²⁰⁵ Pred mestno hišo še stoji rimski nagrobnik (»Orfejev spomenik«) z luknjami, ki naj bi ga bili v srednjem in najbrž tudi novem veku uporabljali kot sramotilni steber. Mestna hiša pa je bila tudi prostor, kjer so hranili predmete, povezane s sodiščem, torej tudi sodniški meč in palico.

Na uporabo predmetov, povezanih s sojenjem, na Ptuju smemo sklepati prav zato, ker sta meč in palica ohranjena. Ker način njune uporabe ni znan, se lahko pri proučevanju le-te opremo le na primerjavo z drugimi evropskimi mesti in na slikovne upodobitve. Sodniško žezlo oziroma palica je vsekakor najpomembnejši sodniški atribut in simbolizira njegovo funkcijo.²⁰⁶ S predajo palice ali prisego na palico je sodnik velikokrat prejel sodno oblast od mestnega gospoda. Poleg tega je bilo držanje palice od začetka do konca sodnega postopka pomemben konstitutivni procesni element. Veljavna sodna dejanja so potekala le, dokler je sodnik držal palico. Palica je bila ob tem v navpičnem položaju. Odložitev palice je pomenila konec postopka. V kazenskem postopku je prelom palice (v tem primeru sodne, ne sodniške palice) simboliziral smrtno obsodbo. Zunanja podoba sodniške palice se je pogosto spreminjala,

²⁰¹ Ibid., 83.

²⁰² Ptujski statut 1376, člani 49, 75 in 97; glej tudi Ptujski statut 1513, člani 45, 79 in 111.

²⁰³ Weiss, *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte* (1998), 84.

²⁰⁴ Ibid., 84.

²⁰⁵ Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci* (1996), 333.

²⁰⁶ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), 141.

ne le regionalno in časovno, temveč tudi glede na sodnikovo socialno okolje. Osnovna oblika palice je bila veja, večinoma veja enoletne leske. Tudi meč je bil sodniški simbol. Medtem ko je palica simbolizirala ves spekter sodstva, je bil meč predvsem simbol pravice do krvnega sodstva. Včasih so uporabljali oba predmeta, pri čemer je lahko meč nosil mečenosec, in ne sodnik sam. Ob koncu srednjega veka so juristi začeli nositi talarje kot svoje poklicno oblačilo. Bili so črni ali rdeči, če je imel sodnik pravico krvnega sodstva; kot barva prava se pojavlja tudi zelena.²⁰⁷ K talarjem so sodila še posebna pokrivala.

Prav tako iz doslej pregledanih virov ne izvemo, kdaj sta se ptujska meč in palica uporabljala: samo ob obredu ustoličenja novega sodnika, ali tudi med zasedanjem sodišča, ob izreku kazni, med izvrševanjem kazni ipd. Ob pomanjkanju pisnih virov se je pri proučevanju uporabe sodniškega meča in palice mogoče nasloniti na obilico slikovnih virov, ki pa niso povsem zanesljivi in jih je treba kritično analizirati.²⁰⁸ Obsežno zbirko slikovnih virov, povezanih s sojenjem, je s komentarjem objavil pravni zgodovinar Gernot Kocher.²⁰⁹ Poleg upodobitev v srednjeveških in zgodnjenovoveških pravnih kodeksih, ki ilustrirajo pravno besedilo, in dokaj številnih upodobitev sodnih zasedanj, ki so se dejansko zgodila, v knjižnem slikarstvu obstaja še vrsta risb, grafik, reliefov in slik, na katerih so upodobljeni sodniki in sodno dogajanje. Gre za številne svetopisemske prizore, denimo prizore Salomonove sodbe, Kristusa pred Pilatom, Kristusa pred Kajfo, in tako rekoč neskončno število prizorov sojenja na upodobitvah svetniških legend ter predvsem svetniških mučeništev. Ob rablju, ki izvršuje kazen nad mučeniškom, je namreč velikokrat upodobljen tudi sodnik. Meč in palica oziroma žezlo pa sta seveda tudi stalna atributa poosebitve Pravičnosti. Vendar s pregledom ohranjenega slikovnega gradiva iz ptujskih cerkva in meščanskih hiš doslej ni bilo mogoče najti upodobitve, ki bi prikazovala sodnika ali sodno dogajanje in bi jo bilo mogoče kakorkoli povezati z dejanskim delovanjem sodišča v ptujskem mestu. Upodobitev mestnega sodnika zaslutimo le na votivni sliki Franca Jožefa Fellnerja *Led na Dravi*, ki prikazuje priprošnjo meščanov mestnim zavetnikom, da ledene plošče, ki so plavale po deroči Dravi, ne bi odnesle mostu.²¹⁰ Naslikana je procesija ptujskih meščanov, ki je po (sedanji Cankarjevi) ulici mimo mestnega špitala prišla na most. Vodi jo duhovnik, nad katerim dva moža pridržujeta rdeč baldahin. Sledi jim skupina moških v rjavih suknjičih, belih ovratnikih in črnih ogrinjalih; na osrednjem mestu med njimi je morada mestni sodnik. Mesto je sicer povsem prazno, živahno dogajanje poteka

²⁰⁷ Ibid., 140.

²⁰⁸ Nikoli namreč ni mogoče zagotovo trditi, da je risar oziroma slikar natančno in verodostojno upodobil neko dogajanje, ali pa ga je nekoliko prilagodil, poenostavil, spremenil, kaj dodal ipd.

²⁰⁹ Objavljenih 250 upodobitev je del izredno obsežne, več kot 23.000 enot obsegajoče zbirke upodobitev, povezanih s sojenjem, ki jo je Kocher zbral v treh desetletjih svojih raziskav. Glej Valentinitš, Gernot Kocher 60 Jahre – ein Leben als Forscher und akademischer Lehrer (2002).

²¹⁰ Franc Jožef Fellner, *Ex voto (Led na Dravi)*, 1766, olje/platno, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 125 s.



le pred mestno hišo. Iz nje se je skupina štirih moških z lasuljami, črnimi pokrivali in črnimi ogrinjali (morda talarji) napotila proti mestnemu stolpu oziroma župnijski cerkvi. Iz mestne hiše je pravkar stopila tudi skupina treh oboroženih vojakov v svetlih uniformah. Z balkona opazuje dogajanje neki moški; dva moža sta tudi na oknih desno od balkona.

Ex voto: Led na Dravi, Franc Jožef Fellner 1766, olje na platnu; Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. G 125 (Vir: Wikimedia Commons).

Sliko so naročili meščani v zahvalo za to, da so mestni zavetniki (Marija, sveti Jurij in sveti Florijan) uresničili njihove prošnje, nato pa so jo dali obesiti v župnijsko cerkev. Štirje moški v črnih ogrinjalih (skoraj zagotovo mestni svetniki, morda je med njimi tudi sodnik), ki korakajo iz mestne hiše v župnijsko cerkev, niso prikazani slučajno, ampak je tako upodobljeno neko historično dogajanje, morda zaobljuba, da bodo po srečni ohranitvi mostu darovali sliko za kapelo žalostne Matere božje v župnijski cerkvi.

Ob pomanjkanju slikovnih virov, ki prikazujejo dogajanje na Ptuj, moramo v proučevanje nekdanje uporabe meča in palice ptujskega mestnega sodnika pritegniti upodobitve z drugih območij Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, predvsem pa iz Štajerske ter bližnjih habsburških dednih dežel in območja pod oblastjo salzburškega nadškofa. Na le-teh najdemo upodobitve meča in žezla oziroma palice ob podelitvi sodne oblasti mestnemu sodniku, ob zasedanju sodišča, ob izvrševanju kazni in razkazovanje meča kot sodnega simbola na javnem mestu.

Način podelitve sodne oblasti na Ptuj v doslej pregledanih pisnih virih ni opisan. V zapisniku mestnega sveta iz leta 1655 je navedeno le, da je bil sodnik Franz Guffante, izvoljen na volitvah 1. januarja, umeščen po starem običaju.²¹¹ Stari običaj je bil očitno vsem znan, tako da ga niso opisovali. Zagotovo je sodniku sodno oblast podelil mestni gospod oziroma njegov predstavnik. Gernot Kocher domneva, da je ptujski mestni sodnik morda moral zapriseči ob dotiku sodniške palice, ki mu jo je pomolil mestni gospod, ali pa je podelitev morda potekala v obliki predaje sodniške palice, kakor je dokazano za nekaj štajerskih mest, morda s predajo sodniškega meča ali pa kar z udarcem z roko.²¹² Tudi ni nujno, da je bila predaja po deželnoknežjem prevzemu mesta leta 1555 enaka kot v času salzburških nadškofov. V tej zvezi je pomembna upodobitev würzburškega škofa, ki kot deželni knez in nosilec sodne oblasti predaja sodniku krvno sodstvo. Škof sedi na privzdignjenem baldahinskem prestolu, v dvignjeni levici drži meč, z desnico pa moli palico sodniku, ki kleči pred njim in prisega tako, da se s prsti desnice dotika palice. Desno od prestola stoji uradnik z odprto knjigo v rokah in najbrž bere prisego, ki jo sodnik ponavlja za njim.²¹³ Omembe vredna je tudi miniaturo v Stratterjevi Bibliji, nastali v Salzburgu leta 1469, ki prikazuje Salomonovo predajo »meča pravičnosti« nekemu sodniku.²¹⁴ Salomon sedi na privzdignjenem prestolu in z levico predaja meč sodniku, z desnico pa kaže nanj kot na prejemnika

²¹¹ Hernja Masten, *Vpisna knjiga meščanov mesta Ptuja 1684–1917* (1995), 24.

²¹² Kocher, *Der Bürger und sein Recht in der Mittelalterlichen Stadt* (1997), 177.

²¹³ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 20. Knjižna ilustracija iz 16. stoletja je iz Würzburške knjige stanov 884, fol. I, ki jo hrani Državni arhiv Würzburg.

²¹⁴ Univerzitetna knjižnica Gradec, Hs. 48, fol. 333v. Po: Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 57.



Upodobitev graškega mestnega sodnika Niclasa Strobla, 1478 (Graški muzej, neznan umetnik). Sodnik sedi na sodnem stolu pod baldahinom. Nosi sodniško palico, rdeč žameten plašč in pokrivalo. V ogradi, ki simbolizira meje mestne sodne pristojnosti, sedi še šest prisednikov, ki o sporu meritorno odločajo. Sodni sluga nosi sodniški meč in palico, na katero prisega ena od prič s priseženima prstoma. Nad sodnikom je prikazano božje sodišče, ki ponuja najboljši zgled posvetnemu sodstvu; v ozadju se izvršuje sodba božjega sodišča, saj hudič vodi grešnike v pekel. Pred sodnikom spi pes, ki naj bi simboliziral modrost kralja Salomona. (Fotografija: Graz Museum)

sodne oblasti. Sodnik kleči pred njim in z desnico drži glavič meča, medtem ko ima prste leve roke skrčene (morda v gesto prisege). Meč je glede na upodobljenca izredno velik, kar bi si lahko razložili kot prikaz njegovega posebnega pomena, kot upodobitev »meča pravice«.

Redke so upodobitve sodnika z mečem, ki prikazujejo nekega realnega, in ne denimo svetopisemskega sodnika. Na miniaturi v rokopisu deželskega sodišča samostana Kempten (sedaj ga hranijo v Bavarskem nacionalnem muzeju v Münchnu – Bayerisches Nationalmuseum München), ki je na stopnici

prestola datirana v leto 1575, je upodobljen sedeč sodnik v talarju in baretu; na podlagi grba, naslikanega v spodnjih vogalih miniature, ga je mogoče identificirati.²¹⁵ Meč je položen vodoravno čez njegova kolena, z levico pridržuje nožnico, z desnico pa drži za ročaj in vleče meč iz nje. Iz upodobitve, ki sicer prikazuje plemiškega deželskega sodnika, in ne mestnega, ni razvidno, na katero sodno dogajanje se poteg meča iz nožnice navezuje.

Ptujsko sodišče je zasedalo v mestni hiši. Dogajanje je bilo najbrž podobno tistemu na tabelni sliki v graškem Mestnem muzeju, ki pred poslednjo sodbo prikazuje zasedanje graškega mestnega sodišča in je opremljena z napisom »Niclas Strobel 1478«.²¹⁶ Mestni sodnik Strobel sedi na baldahinskem prestolu, ki je privzdignjen za dve stopnici. Oblečen je v rdeč plašč, v desnici pa drži sodniško palico. Na obeh straneh sodniškega stola sedijo nekoliko nižje po trije porotniki. Na levi strani prisega neka ženska, vendar ne morda na Sveto pismo ali relikviar, temveč na palico, ki jo v desnici drži sodni sluga. Celotno sodišče je ograjeno, vendar na vsaki strani čez ograjo gledajo opazovalci (kot znamenje, da je dogajanje javno). Zanimiva je tudi upodobitev sodnega procesa na prostem, ki je ohranjena v Bernski kroniki iz 15. stoletja,²¹⁷ saj je na njej prikazan pravokotnik (»Schranne«), v katerega so bili razporejeni sodelujoči v sodnem procesu. Ob sodni mizi, ki sestavlja eno stranico pravokotnika, sedijo sodnik, ki vodi sodni proces in v desnici drži sodniško palico, pisar in najbrž sodni sluga, ki ima v desnici prav tako palico. Klopi, na katerih sedijo porotniki, sestavljata drugi stranici pravokotnika, četrta stranica pa je odprta. Na odprtem delu stojijo plemiči iz okolice Berna, ki so bili v sporu z mestom in so jih zato povabili na sodišče. Sodnik je iztegnil palico proti plemičem – s to gesto je najbrž upodobljeno zasliševanje – sicer pa tudi plemiči živahno gestikulirajo. Podobna razporeditev je upodobljena tudi na eni od ilustracij Schillingovih Burgundskih vojn iz obdobja okrog leta 1480: na treh straneh pravokotnika so klopi, na katerih sedi devet porotnikov, na četrti pa je miza, pri kateri sedita sodnik s sodniško palico in pisar; desno ob sodniku stoji sodni sluga, prav tako s palico v rokah.²¹⁸ »Schranne«, ki je omenjena v ptujskem statutu in ni ohranjena, je bila morda podobna tisti na ilustraciji Biblije Everta van Soudenbalcha iz časa okrog 1406,²¹⁹ na kateri je upodobljeno zasedanje sodišča v prostoru pred odprtim oknom. Na eni stranici sedi na privzdignjenem stolu sodnik z leskovo palico v rokah. Na klopeh sedijo po trije porotniki na vsaki strani, na četrti stranici pa je lesena pregrada (»Schranne«), na katero

²¹⁵ Uhlemann, Die mittelalterlichen Gerichtsschwerter und die späteren Richtschwerter von Passau (1982), 37, sl. 12.

²¹⁶ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 152.

²¹⁷ Mestna knjižnica Bern, Bernska kronika, 3. del, str. 94. Po: Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 53.

²¹⁸ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 236.

²¹⁹ Avstrijska narodna knjižnica, cod. 2771, fol. 140v. Po: Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 241.



Salomonov sodni zbor, *Spondeo ac polliceor* (svečano se zavežujem in objubljam). Podoba zbornega sojenja – sodnik (kralj?) z žezlom, ob njem prisodniki. V ospredju mož na levi, ki drži deset božjih zapovedi, na katere s prisežno gesto prisega mož na desni. Pod prisežnim predmetom so pečatne listine. Pokrajinski muzej Maribor, 1658. (Fotografija: Andrej Furlan, Pokrajinski muzej Maribor)

se naslanja šest mož, ki iščejo pravico. Pregrada ima ravno zgornjo ploskev in je na sprednji strani obita z navpično položenimi deskami.

Zelo povedna upodobitev sodnega zbora v dvorani je shranjena v Pokrajinskem muzeju Maribor. Sliko z upodobitvijo Salomonovega sodnega zbora je mariborski mestni sodnik Johanes Thomas Niderl podaril magistratu za novo leto 1658. Visela je v mestni hiši, pred njo je mestni sodnik razglašal sodbe. Salomon sedi na prestolu pod baldahinom v osi upodobitve. Na vsaki strani je po šest svetnikov oziroma prisodnikov. Deset jih sedi in živahno gestikulira

z rokami. Eden od njih stoji in drži v rokah tablo, ki ima obliko kamnitih tabel, kakršni sta sicer upodobljeni v svetopisemskem prizoru, v katerem Mojzes od Boga prejme tabli z napisanimi desetimi zapovedmi. Na tabli je napis »SPONDEO AC POLICEOR« (»Svečano se zavezujem in obljubljam«). Drugi svetnik stoji pred tablo in z desnico prisega nanjo. Salomon, ki v dvignjeni desnici drži sodniško palico, in svetniki so oblečeni v razkošna vzhodnjaška oblačila ter pokrivala; njihove nagubane obraze krasijo košate brade. V ozadju sta levo in desno od prestola upodobljena dva kipa, ki stojita na zemeljskih kroglah in podstavkih. Na levi je ženska postava z mečem in tehtnico v rokah, ki predstavlja Justicijo (meč je znak njene moči, tehtnica pa označuje nepristranskost),²²⁰ na desni je prav tako ženska postava z lovorjevim vencem in palmovo vejico, le-ta pa predstavlja Viktorijo.²²¹ Alegorična kipa bi lahko pomenila realno opremo sodne dvorane v mariborski mestni hiši, bolj verjetno pa sta le slikarjev fantazijski dodatek. Na sredini spodaj je upodobljen kvadriran grb z ogrinjalom in šlemnim okrasom, najbrž grb naročnika Niderla. V levem in desnem spodnjem vogalu sta kartuši z daljšima latinskima napisoma, ki se v prevodu glasita: »Nepravični so sodniki, ki za gospoda ne izdajo iste sodbe kakor za hlapca. Zato, sodnik, se izkaži pravičnega, da se čezte ne bosta mogla pritoževati niti gospod niti hlapec.«²²² »Gospod Janez Tomaž Niderl, ta čas mestni sodnik, vpričo ravnokar rojenega deteta Kristusa želi veličastnemu mestnemu magistratu vse duhovne in telesne dobrine in ugodnosti in obenem prosi, naj mu bo v pravkar se začenjajočem letu dano novoletno darilo. V Mariboru, 1. januarja 1658.«²²³

Na eni od ilustracij hamburškega mestnega prava iz leta 1497 je upodobljenih nekaj dogajanj, povezanih s sodstvom.²²⁴ Na mestnem trgu si skupina ljudi pod vodstvom mestnega sodnika ogleduje mrtveca, na čigar čelu je vidna globoka krvava rana. Sodnik stoji s prekrižanimi rokami, ob njem stoji mladenič, ki v rokah drži meč. Meč je v tem primeru znamenje krvnega sodstva, ogled mrtveca pa nekakšen uvod v sodni postopek. Hkrati na trgu bičajo žensko, ki je privezana na pranger; par pa je zaprt v nekakšno sramotilno kletko. Desno je upodobljen zapor z zapornikom v okovih, levo pa je odprto okno, skozi katero je mogoče opazovati sodno sejo. Udeleženci seje sedijo ob

²²⁰ Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti* (1991), 296.

²²¹ *Ibid.*, 25.

²²² Napis levo spodaj: »*Injusti iudices sunt, qui in dominum non idem iudicium edunt ac in servum. Idcirco, iudex, praebe te aequum, ne aut dominus aut servus de te queri possit.*« Popačena latinska izraza: prabe namesto praebe in aequum namesto aequum (s pomenom: enak oziroma pravičen).

²²³ Napis desno spodaj: »*Dominus Johannes Thoman Niderl, hoc tempore Iudex urbanus, coram modo edito Christo infante amplissimo magistratu urbano omnia animi corporisque bona et comoda optat unaque rogat, ut sibi perbreve strenae ineunte anno dentur. Marburgi, MDCLVIII I. Jan*« V besedilih, citiranih v opombah 36 in 37, so najbrž tudi napake, ki jih je zagrešil očitno latinščine nevešč slikar. Za prevod se najlepše zahvaljujem prof. dr. Primožu Simonitiju s Filozofske fakultete v Ljubljani, za pomoč pa tudi dr. Milanu Lovenjaku z Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

²²⁴ Hamburško mestno pravo, 1497, sl. 17. Po: Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 10.



Ptujski sodniški meč z nožnico 1555; Pokrajinski muzej Ptuj. (Fotografija: Tomaž Lauko, Narodni muzej Slovenije).

pravokotni mizi. Okno je zelo veliko, pod njim je nekakšen pult, nad njim pa strešica, tako da daje vtis, da je bilo ob sodnih dogajanjih okno odprto, saj je bila tako na njih lahko navzoča javnost.

Da so se v srednjem in zgodnjem novem veku sodniki udeleževali izvršitev kazni in jih s tem legalizirali, lahko sklepamo po upodobitvah mučeniških smrti svetnikov. Na tabelni sliki *Mojstra svetniških martirijev* iz časa okrog 1495–1500, ki jo hranijo v Avstrijski galeriji na Dunaju in ki upodablja mučenje svetega Erazma, prizor spremlja v črno oblečen sodnik, ki se opira na palico (najbrž sodniško palico).²²⁵ Na lesorezu Joosta Damhouderja, ki je bil objavljen v knjigi *Praxis rerum criminalium* leta 1565 v Frankfurtu, je upodobljeno morišče, na katerem hkrati izvršujejo nekaj kazni. Skozi okna prvega nadstropja hiše ob morišču je ob izvršitvah kazni navzočih nekaj članov sodišča, med njimi sodnik, ki drži v rokah dolgo sodniško palico.²²⁶

V podobne namene je bila najbrž uporabljena tudi ptujska sodniška palica. Proučevanju uporabe ptujskega sodniškega meča pa se morda še najbolj približamo z bakrorezom iz časa okrog leta 1700, na katerem je upodobljen glavni trg v Gradcu.²²⁷ Pred mestno hišo je videti vodnjak, sramotilni steber, ob katerem prav tedaj nekdo stoji, sramotilno hišico in sramotilnega osla. Ob njih se živahno trguje, govori, zabava ipd., saj je tržni dan. V ospredju levo pa je upodobljen velik lesen zaboj, na katerega sta položena predimenzioniran meč in tehtnica kot simbola sodne oblasti. Podoben prizor in razstavljen meč bi si smeli zamisliti tudi pred mestno hišo na Ptuju na katerega od ptujskih tržnih dni.

Ptuj in ptujski meščani leta 1555, naročilo insignij, mestni sodniki in župani

Insigniji, predstavljeni v nadaljevanju, sodniški meč in palica, sta opremljeni s številnimi napisi, grbovnima ščitkoma in upodobitvijo mestnega patrona, svetega Jurija na konju. Napis »RITER SANT IORG« najdemo na okovu, ki je pritrjen na nožnico. Okov je srebrn, vitez je pozlačen. Pozlačen je tudi križ na mestnem grbu, ki je upodobljen na spodnjem okovu nožnice. Na tretjem, srednjem okovu je na prominentnem mestu med mestnim zavetnikom in grbom dal svoje ime ovekovečiti naročnik novega sodniškega meča in palice Jakob Ris, ptujski mestni sodnik leta 1555.

²²⁵ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 31.

²²⁶ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 210.

²²⁷ J. Macher, *Graecium incltyti ducatus Styria metropolis, topographice descriptum, Gradec 1700*. Po: Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 213.

Napisa »DISES GERIHT SWERT HAT LASEN MAHEN IACOB RIS STAT RIHTER IM 1555 IAR« in »DISES GERIHT STAB HAT LASEN MAHEN IACOB RIS STAT RIHTER IM 1555 IAR« moramo razumeti dobesedno: »Ta sodniški meč je dal narediti Iacob Ris, mestni sodnik leta 1555« in »To sodniško palico je dal narediti Iacob Ris, mestni sodnik leta 1555«. Leto 1555 je bilo za ptujsko mesto prelomno, saj je takrat izpod oblasti salzburških nadškofov prešlo v deželnoknežje roke. Z menjavo mestnega lastnika mestnega sodnika ni več ustoličil nadškof oziroma njegov predstavnik, temveč deželni knez oziroma njegov predstavnik. Zakaj je s spremembo oblasti nastala potreba po sodniških insignijah, ni znano. Pobudo za izdelavo meča in palice so očitno dali meščani oziroma sam sodnik, in ne mestni gospod, saj je na obeh zapisano le sodnikovo ime, nikjer pa ni znaka mestnega gospoda, v tem primeru deželnega kneza. Enako lahko ugotovimo za sicer precej mlajša meč in palico mariborskega mestnega sodnika,²²⁸ medtem ko sta na sodniškem žezlu oziroma palici graškega mestnega sodnika upodobljena dvoglavi orel in vojvodski klobuk, ki ponazarjata, da sodstvo izhaja iz oblasti.²²⁹

V času naročila nove sodniške insignije, sredi 16. stoletja, je ptujsko meščanstvo uživalo v gospodarskem razcvetu. Zaradi lege na eni izmed najbolj prometnih povezav med Italijo in Ogrsko ter zaradi trgovskih privilegijev, ki jih je mesto prejelo od deželnega kneza, je bil Ptuj v času od približno leta 1440 do leta 1600 izredno pomembna trgovska postojanka, primerljiva z velikimi mednarodnimi trgovskimi središči tedanjega časa.²³⁰ Trgovci so bogateli predvsem s posredniško trgovino med Ogrsko in Italijo. Na Ogrskem so kupovali volovske kože in živino in jih zamenjevali za dragocene tkanine, svilo in žamet. Tkanin niso kupovali le v Italiji, ampak tudi na frankfurtskih sejmih in v Nürnbergu.²³¹ Trgovina je cvetela tudi kljub pogostim turškim vpadom in kljub temu, da so bila nekatera območja na Ogrskem, s katerimi so trgovali, pod turško oblastjo. Možnost za hitro obogatjenje je povzročila, da so se na Ptuju že okrog leta 1500 začeli naseljevati italijanski trgovci in da so postali ptujski meščani. Prav tem ptujskim meščanom italijanskega porekla je zaradi njihove finančne moči in razvejenih sorodstvenih ter poslovnih zvez uspelo v naslednjih desetletjih izključiti konkurente in popolnoma obvladati trgovino med Italijo in Ogrsko.²³² V mestnem statutu iz leta 1513 sta med meščani

²²⁸ Na sodniški palici iz črno luženega lesa, ki je obdana s srebrnimi pasovi, je na spodnjem koncu v dveh poljih vgravirana cvetna vitica; nad njo je na eni strani mariborski grb, na drugi pa vgraviran napis: 16.41 HANS KASOLL DER ZEIT STAT RICHTER. V sredini in na zgornjem koncu palice so v pravokotnih poljih vgravirane srčaste kartuše in listi, ki jih obrobajo profilirani robovi in trikotni listi. Nožnica meča je prevlečena s črnim žametom, njena konica in rob ustja sta okovana s širokim pasom iz posrebrene medeninaste pločevine, na kateri sta napis F I W in letnica 1777. Ročaj meča je ovit s kovinsko žico in se končuje v poligonalno profiliranem glaviču.

²²⁹ Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts* (1992), sl. 37.

²³⁰ Pickl, *Pettau – ein internationaler Handelsplatz des 15. und 16. Jahrhunderts* (1971), 87–109, posebno str. 88.

²³¹ *Ibid.*, 99.

²³² *Ibid.*, 93.

navedena Alex Moscon in Francesco de Lantheri, kmalu so jima sledile družine Martinengo, Mofett in Defent de Leidi; največ jih je prišlo z območja Bergama.²³³ Sredi 16. stoletja so bili med najuspešnejšimi ptujskimi trgovci Hans Jacob Mofet, Aloisio Marenzo, Jeremias Moscon in Peter Valentin, v drugi polovici stoletja se omenjata Lucas Bazin in Nicolin Martinon de Riva, ki je le navidezno prevzel ptujsko meščanstvo, s tem da je vzel v zakup neko ptujsko hišo, samo da je lahko užival privilegije ptujskih meščanov. Ob zatonu 16. stoletja je trgovina na Ptuju zaradi različnih zunanjih vzrokov začela propadati. Nekateri trgovci so bili še vedno precej premožni, med njimi mestna svetnika Jeronimo Zunkho in Alexander Marenz.²³⁴ Bogati trgovci so imeli pomembno besedo v mestnem svetu.²³⁵ Italijanske priimke, predvsem Marenz in Caccia, najdemo tudi, kakor je bilo že omenjeno, med mestnimi sodniki, ki so dali svoje ime in letnico sodnikovanja zapisati na sodniški meč, nožnico ali palico. Vsekakor pa gre v enem izmed mest, s katerimi so bili ptujski trgovci poslovno povezani, iskati orožarsko delavnico, v kateri sta nastala ptujška sodniška meč in palica. Poslovne zveze meščanov nas usmerjajo predvsem k enemu najpomembnejših središč izdelovanja orožja in bojne opreme 16. stoletja – proti Nürnbergu. Tudi primerjava z ornamentiko na nürnberškem orožju in drugih izdelkih umetne obrti tega obdobja ponuja domnevo, da so bile ptujške sodniške insignije izdelane v tem nemškem mestu.²³⁶

Na novi sodniški meč in palico, katerih nastanek moramo umestiti ne le v čas zamenjave mestnega gospoda, temveč tudi v obdobje izrednega gospodarskega razcveta in s tem povezane patricijske samozavesti ptujškega meščanstva, se je podpisal njun naročnik. Morda bi bilo pri tem podpisu tudi ostalo, kakor denimo na zgoraj omenjenima mariborskem meču in palici, če ne bi štiri desetletja po nastanku insignij svojega imena na meču želel videti sodnik Be(r)nhart Morenz (Marenzi), ki je opravljal funkcijo mestnega sodnika leta 1596. Ovekovečiti se je dal na ročaju meča. Bernhart je kot mestni sodnik podpiral deželnoknežjo protireformacijsko komisijo in se je s svojim bratom Hieronimom ukvarjal s trgovino z Italijo.²³⁷ Eden od njegovih naslednikov, Georg Wawitsch, ki je sodnikoval v letih 1604, 1605, 1607, 1610 in 1614 do 1615, se je dal podpisati kar štirikrat: dvakrat na ročaj meča in dvakrat na

²³³ Ibid., 96.

²³⁴ Ibid., 107.

²³⁵ Ibid., 96.

²³⁶ Ploskovita rastlinska vitica na okovih nožnice je denimo primerljiva z vitico na okovih nožnice meča za poljskega kralja Sigismunda I., ki je bil izdelan leta 1540 v delavnici Melchiorja Baierja st., hranijo pa ga v stolnični zakladnici v Krakovu. Zelo podoben je tudi emajliran rastlinski ornament na posodi s pokrovom, ki jo je v letih 1534 do 1536 za Sigmunda Pfünzinga izdelal Melchior Baier s pomočjo Petra Flötnerja (medalje na pokrovu so delo Matthesa Gebela). Hrani jo Nemški nacionalni muzej v Nürnbergu. Primerjava z ornamentami na omenjenih predmetih je zanimiva tudi zaradi časovnega razpona, saj so listi ostali enaki, stebelca brez listov pa so na ptujskem meču že izgubila naturalistične oblike in se manieristično zvijajo v nekakšne polžasto-školjkaste forme. Glej: Kohlhausen, *Nürnberger Goldschmiedekunst des Mittelalters und der Dürerzeit 1240 bis 1540* (1968), 437–468.

²³⁷ Valentinitich, *Die Familie Qualandro in Pettau. Ein Beitrag zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte des 17. Jahrhunderts* (1972/1973), 66–78.

palico. Na ročaju meča najdemo še mnogo imen sodnikov, ki so delovali v 17. stoletju, le Bartholomeus Zimmermanus je dal leta 1612 svoje ime zapisati na nožnico, Engelbertus R. pa leta 1676 na palico. Najbolj opazen med napisi na ročaju je podpis Mattiasa Astiusa, sodnika v letih od 1656 do 1658, pod katerim je upodobljen tudi njegov grb. Mestni sodnik Michael Math, ki je funkcijo opravljal v letih od 1684 do 1687, je bil prvi, za katerega ni bilo več prostora na ročaju meča, zato je za svoje ime izbral tisto stran nožnice, na kateri so bili upodobljeni mestni patron sveti Jurij, ptujski mestni grb in ime naročnika Jakoba Risa. Na isti strani nožnice so pritrjene ploščice z napisi večine sodnikov v 18. stoletju, medtem ko so drugi sodniki v 18. stoletju in župani v 19. stoletju zapisani na drugi strani nožnice. Zadnji izmed mestnih sodnikov je naveden Franz Xaveri Wolffschag (1783–1788), kot prvi župan pa Philip Schaller (1788–1808). Sledijo župani Joseph Carl Neumann, Franz Reisp, Caspar Dengg, Ferdinand Kofler, Karl Strafella, Karl Bresnig, Gustav Rodoschegg in Ernst Eckl, ki je županoval v letih od 1885 do 1894. Za napise je bilo treba na nožnico pribiti napisne ploščice, katerih oblika je prilagojena stilu časa, v katerem so nastale. Izdelane so iz srebra različne kakovosti. Na sodniških insignijah niso navedeni le sodniki in župani: leta 1815 se je dalo na palici ovekovečiti tudi nekaj članov mestnega sveta. Skupno je od leta 1555 do leta 1894 omenjenih 32 sodnikov, devet županov in še štirje občinski funkcionarji (trije svetniki in komornik). Pri sodnikih prevladuje parno število mandatnih let: enajst sodnikov je opravljal svojo funkcijo dve leti, šest sodnikov štiri leta, dva sodnika šest let, en sodnik dvanajst let in en sodnik šestnajst let, seveda ne nujno strnjeno; sodniki, ki so bili izvoljeni več kot štirikrat, so svojo službo vsi opravili v dveh delih, torej z vmesnim premorom, ko so meščani izvolili koga drugega. Enako velja za sodnike, ki so sodnikovali neparno število let: pet sodnikov po eno leto, štirje po tri leta in dva sodnika po pet let.

Samostojne študije o ptujskih mestnih sodnikih še ni. Dr. Hönisch je že leta 1858 naredil seznam mestnih sodnikov, na katerega mu je uspelo uvrstiti 68 sodnikov in 5 županov z letnicami opravljanja funkcije (nekateri sodniki se pojavljajo večkrat).²³⁸ Pri sestavi seznama se je opiral predvsem na napise na sodniškem meču, nožnici in palici. Hönischev seznam je mogoče dopolniti z novejšimi spoznanji: za čas do leta 1519 je podroben seznam na podlagi listinskih virov sestavil Norbert Weiss.²³⁹ Istega leta kot Hönisch je seznam mestnih sodnikov objavil tudi Ferdinand Raisp.²⁴⁰ Tudi Raisp je za seznam najbrž uporabil napise na meču in nožnici, vendar jih je dopolnil še s podatki

²³⁸ Zgodovinski arhiv Ptuj, Rokopisna zbirka, R-44, str. 67–72. Za pomoč pri iskanju gradiva v Zgodovinskem arhivu Ptuj se najlepše zahvaljujem gospe Mariji Hernja Masten.

²³⁹ Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte (1998), 234.

²⁴⁰ Raisp, F., *Pettau. Steiermarks älteste Stadt und ihre Umgebung, topographisch-historisch geschildert* (1858), 184 s.

iz virov, ki jih ni navedel. Tako med sodniki navaja še Johanna Schwarza (1599), Barth. Zennerja (1611), Georga Rogenspurgerja (1627), Franza Koballa (1657), Mathiasa Matha (1697), Daniela Stettnerja (1752) in Wolfa Zannerja (1783). Zanimiva je njegova domneva, da so v 17. in 18. stoletju v letih, ki niso navedena, sodnikovali pred tem navedeni sodniki (denimo od 1602 do 1603 Georg Sorger, od 1607 do 1611 Georg Wabitsch, ki pa je omenjen na palici za leti 1607 in 1610, itd.). Prav tako je pomembno, da Raisp za leta 1737–1739 ne navaja le inicialk ACG, temveč jih razreši v A. C. Giep. Ne navadno pa je, da se seznam na nožnici in Raispov seznam v nekaterih podatkih ne ujemata. Tako Ferdinand Raisp navaja, da je bil leta 1657 sodnik Franz Koball, in ne Mattias Astius; v letih 1663 in 1664 naj bi bil sodnik Franz (Francesco) Guffante, in ne Vincentius Josephus Caccia, Guffante pa naj bi bil sodnik tudi leta 1654; v letih 1669 in 1670 naj bi bil sodnikoval Horatius Caccia, in ne Aloysius Marenz, ta pa naj bi bil sodnik še leta 1655; Mattias Astius naj bi bil opravljal sodniško funkcijo še leta 1680; za leto 1783 Raisp navaja Wolfa Zannerja namesto Franza Wolfschacka, za leta 1783–1787 pa Franza Wasserja, in ne Franza Wolfschacka. Poleg tega naj bi bilo sodniku za leti 1633 in 1634 ime Christian, in ne Christofh Steiner, kakor piše na ročajni oblogi meča. Tudi zgoraj naveden Hönischev seznam mestnih sodnikov se ne ujema ne z Raispovim seznamom ne z napisi na insignijah. Hönisch za leti 1619 in 1620 navaja sodnika Georga Wabitscha, za leto 1632 Martina Dipnita, leta 1642 Petra Koballa, leta 1650 Andreasa Marenza, v letih 1651 in 1652 Melchiorja Wittmayerja, v letih 1661 in 1662 Aloisa Marenza, leta 1677 Heinricha Gelingerja, v letih od 1693 do 1697 Michaela Matha, leta 1701 Filippa Stauberja, 1714 Sebastiana Herba, in ne G. F. Haasa, ter leta 1752 Daniela Stettnerja. Poleg tega Hönisch kot sodnika v letih 1737 do 1739 ne navaja A. C. Giepa kot Raisp, temveč A. C. Gupa.

Doslej nismo mogli ugotoviti sistema, kateri sodniki so se dali vpisati na meč, nožnico ali palico in kateri ne; prav tako še ni jasno, ali so v letih, ki na predmetih niso navedena, sodnikovali isti sodniki, ki pač niso navedli vseh let, ali pa bo treba seznam mestnih sodnikov še precej dopolniti na podlagi virov. S precejšnjo verjetnostjo je mogoče razrešiti še začetek ene od navedenih kratic na nožnici. M A G V P P V G R K M D V S D E je sodnikoval v letih 1672 in 1673. Kratice navadno najprej navajajo ime, nato pa nazive in morebiti tudi funkcije. M A G bi lahko bil Marco Antonio Qualandro, ki je v virih omenjen kot svetnik in mestni sodnik (umrl 1678).²⁴¹ Oblika Qualandro je namreč le popačenka prvotnega priimka Gualandri, kakor se je imenoval Marcov ded Matthias ob prihodu na Ptuj, in Marco bi bil lahko uporabil začetnico prvotnega družinskega priimka.²⁴²

²⁴¹ Valentinitich, Die Familie Qualandro in Pettau. Ein Beitrag zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte des 17. Jahrhunderts (1972/1973), 76.

²⁴² Ibid., 66.

Za prve mestne sodnike ni mogoče dognati, katere poklice so sicer opravljali; znano je le, da so bili iz zgornje meščanske plasti, predvsem trgovci.²⁴³ Pozneje so lahko bili izvoljeni tudi premožni obrtniki: Franz Wasser, ki je sodnikoval v letih 1753, 1755–1759, 1763–1772, je bil denimo mizarski mojster. Precej sodnikov je bilo izvoljenih iz italijanskih trgovskih družin, ki so se v 16. in 17. stoletju naselile na Ptuju (Caccia, Guffante, Marenzi, Qualandro).²⁴⁴

Ptujski župani, ki so jih kot naslednike mestnih sodnikov volili od leta 1787 naprej,²⁴⁵ so za mestno hišo naročali svoje portrete. Na Kulturnozgodovinskem oddelku Pokrajinskega muzeja Ptuj je shranjenih devet oziroma osem doprskih upodobitev ptujskih županov.²⁴⁶ Slike niso opremljene z napisom, tako da vseh upodobljenih še ni bilo mogoče povezati z imeni, prav tako niso znani avtorji portretov in način njihove pridobitve v muzej.²⁴⁷ Nihče od županov se ni dal upodobiti s sodniškim mečem in palico, čeprav so poskrbeli, da so njihova imena do leta 1894 v skoraj sklenjeni vrsti zapisana na nožnici meča. Župan Josef Ornig je bil prvi, ki je to tradicijo pretrgal.

Kljub temu da v doslej pregledanih virih ni bilo najti podatkov o uporabi ptujskega sodniškega meča in žezla oziroma palice, sta bila predmeta gotovo navzoča v zavesti ptujskih meščanov, tako kot sodna palica, kakršne so sodniki prelamljali ob izreku smrtne obsodbe. Nobena se ni ohranila, zato pa moč takšnih predmetov in mentaliteto dobe lepo razkriva neki vir iz leta 1740 z omembo amuleta proti roparskim napadom. V poročilu sodnika in sveta cesarskega kameralnega mesta Ptuj notranjeavstrijski vladi o kazenski zadevi proti Johanu Georgu Stikhlu zaradi magije in prešuštva, napisanem 19. avgusta 1740, je navedeno, da je bil meščan in klobučar Stikhl med drugim preganjan zaradi »praznoverskih veččin«, saj so pri njem našli zapečaten zavojček, ki ga je kupil z namenom, da bi bil na svojih trgovskih potovanjih varen pred roparskimi napadi. Zavojček je bil na sodišču odprt in je vseboval »prepovedan predmet, to je košček sodne palice, prst nekega ubogega grešnika, železen žebelj, s katerim je bil ubogi grešnik prebit, dalje kost nekega ubogega mrtvega grešnika, zemljo s kraja sojenja,²⁴⁸ kamor je padal urin ubogega grešnika, (in) neko kroglico, ne vedoč, kaj naj bi to bilo.«²⁴⁹

²⁴³ Weiss, *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte* (1998), 63.

²⁴⁴ Valentinitich, *Die Familie Qualandro in Pettau. Ein Beitrag zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte des 17. Jahrhunderts* (1972/1973), 98–112.

²⁴⁵ Hernja Masten, *Vpisna knjiga meščanov mesta Ptuja 1684–1917* (1995), 37.

²⁴⁶ Portreti imajo inv. št. G 451 s/a-f, G 199 s, G 200 s, G 201 s.

²⁴⁷ Ciglencečki, *Oprema županove pisarne na ptujskem magistratu* (1996), 929–944, str. 932. Upodobljeni so Franz Reisp, Caspar Dengg, Ferdinand Kofler in Ernst Eckl. Na enem od portretov je navedeno dr. Blank, vendar ugleden meščan dr. Blanke nikoli ni bil ptujski župan.

²⁴⁸ V tem primeru morišče.

²⁴⁹ Za pomoč pri prevodu se lepo zahvaljujem Niku Hudelji z Oddelka za germanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani.